

AZ ÉN FALUM – AZ ÉN VÁROSOM

Ipolyvarbó

Urbán Aladárrel beszélget Zala Simon Tibor

Az Ipoly jobb partján, Szlovákia területén található ez a pár száz lelkes palóc falu. Népda-lait Bartók Béla gyűjtötte, az 1970-es évektől pedig egy lelkes tanárember, *Urbán Aladár* szer-vezte népdalkör őrízte és terjesztette. Sokáig ennek a művelődési közösségnek a lelkesedése őrizte meg a kicsiny település magyarnyelvű iskoláját. Amikor pedig helyben kevés lett a ma-gyar gyermek az iskola fenntartásához, a tanító úrnak sikerült – a Rákóczi Szövetség segítsé-gével – mikrobuszt szereznie, hogy fiával felváltva, nagyobb szórvány-körzetből naponta összegyűjtsék az anyanyelvükön tanulni akaró diákokat. A hagyományörzés így fonódott össze a nemzeti gemmaradás stratégiájával. (Szerk.)

Zala Simon Tibor: Ipolyvarbó magyar falu Szlovákiában.

Urbán Aladár: Az Ipoly jobb partján, annak a középső folyásán. Átellenben pedig Hugyag és Órhalom. Ez a három falu valamikor teljes egységet alkotott: a rokonsági kapcsolatokban, a gazdálkodásban és minden egyébben, például egyházi téren is.

Zala Simon Tibor: Aki pedig végigkálauzol bennünket, segít bemutatni a falut Urbán Aladár – taní-tó vagy tanár. Melyiket szereti jobban?

Urbán Aladár: A tanár megnevezést azért szeretem jobban, mert ez inkább igazodik a ma-gyar nyelvben megszokott magyarországi gyakorlathoz, nálunk ugyanis a szlovák *uèitel*-t ta-nítónak nevezik és a középiskolai tanárokat mondják professzornak. Ha ragaszkodunk a nyelvünkhöz, akkor azt hiszem, hogy a magyarországi szokás a mérvadó.

Zala Simon Tibor: Elsősorban az oktatás, a gyerekek nevelése választott hivatása, de ennél több is. Hogy tegyen valamit a faluért.

Urbán Aladár: És a környező falvak magyar közösségéért. Nemcsak egy falut, hanem egy egész közösséget kellene megmenteni az elzüllesztől, az elveszéstől, mert a kisebbségbe taszí-tott emberek sajnos nagyon sok veszélynek vannak kitéve, és ez ellen csak úgy lehet harcolni, ha a közösséget összeforrasztjuk. Ehhez a kötődéshez, összeforráshoz pedig a kultúra, az anyanyelv megőrzése, az iskola megtartása és fejlesztése a legfontosabb.

Zala Simon Tibor: Ezért is kapcsolódott be a honismereti mozgalomba. Nagyon sok barátot szerzett e téren Magyarországon is.

Urbán Aladár: Így van, nagyon sokat köszönhetek a honismereti mozgalomnak és a Honis-mereti Szövetségnek. Így a magam környékén is mindig szem előtt tartjuk a honismeretnek, mint nemzetmegtartó erőnek a jelentőségét és igyekszünk olyan rendezvényeket szervezni, amelyek ezt az érzést elmélyítik és elősegítik.

Zala Simon Tibor: Még ilyen kicsi faluban is, mint Ipolyvarbó.

Urbán Aladár: Néprajzilag nagyon érdekes ez a falu és ha az idősebb emberek nem adják át hagyományos tudásukat a fiataloknak, akkor azt magukkal viszik a sírba. Ezért próbáltunk olyan közösségeket szervezni, amelyek a honismerettel kapcsolatosak. Tíz éven keresztül működött a Szentiványi Ferenc Honismereti Kör. Templomépítetők, Szentiványi Ferenc, itt nyugszik a kriptában. 1993-ban tartottunk egy ünnepséget, miután a kriptát kítakarítottuk a Kör tagjaival, s a polgármesteri hivattal rendbetettük. Alapítványi pénzt is kaptunk hozzá és azóta minden évben Szentiványi Napokat rendezünk. Ennek a körnek köszönhető, hogy felfedeztük a temető egyik eldugott bozótos részén az 1848-as honvédünk, Erdélyi János elha-

nyagolt sírhelyét, amit szintén rendbetettünk, emlékmű is került melléje, és március 15-én az egész környékről 150–200 ember is eljön és együtt ünnepelünk. Az iskolában pedig egy kis néprajzi kiállítást próbálunk időszakonként rendezni, mert állandó kiállításra sajnos még nem adódott lehetőség.

Zala Simon Tibor: Úgy tudom, hogy Urbán Aladár nevét itt már szélesebb körben ismerik, hiszen több egyesületnek is vezetője.

Urbán Aladár: Kezdem a CSEMADOK-al. Annak idején megalakult ez az egész Szlovákiát behálózó szervezet, a mai napig él és működik. Azt tartom, hogy – ha élnek az alapszervezetek, a folklórcsoportok működnek, énekkarok, színjátszó együttesek vannak a falvakban, előadásokat is szerveznek olykor-olykor –, a Kárpát-medence egyik legbefolyásosabb társadalmi szervezete a CSEMADOK. De mert mindenre nem terjedhet ki a hatásköre, ezért alakult meg 1989-ben a szklabonyai Mikszáth emlékház udvarán a Palóc Társaság, amely azóta olyan rendezvényeket szervezett, amelyekről nemcsak itt a szűkebb kistérségben, hanem országsszerte, tehát Szlovákiában és Magyarországon, sőt mondhatom, hogy a Kárpát-medencében is tudtak. Mert a rendezvényeinknek híre ment.

Zala Simon Tibor: Ennek a társaságnak magyarországi magyarok is tagjai?

Urbán Aladár: A Palóc Társaság nem jelenti azt, hogy csak palócul beszélő emberek a tagjai, hanem, hogy magyar emberek, akik a kultúráért bármit is tesznek. De, mert Palócföldön alakult meg és mert a legtöbb tagja itt él, innen a neve.

Zala Simon Tibor: Ezek a kapcsolatok nagyon sokat jelentenek. Szorosra fűzik az anyaországgal a szálakat és hidat jelentenek.

Urbán Aladár: Valóban, azokat a hidakat jelentik, amelyeket valamikor felrobbantottak itt a határ mentén, mert nagyon sok falut kötött össze híd. És, mert ezeket a valóságos hidak nem léteznek, amit fájjalunk, ki kell építeni a szellemi hídjainkat, a kapcsolatokat, ami összekötést jelent az anyaország kultúrájával, ami bennünket lélekben erősít.

*

Talpas István: Hetvennégy éves múltam februárban és 1962-ben érettségiztem. A szövetkezetből küldtek iskolába, akkor volt rá lehetőség, mert a szövetkezet alakulása után kevés volt a képzett tisztségviselő. Gyermekkoromban a tanító mindig piszkálta édesapámat, hogy Talpas bácsi ezt a gyereket iskolába kell adni, mert nagyon jó feje van. Édesapám meg huzakodott, hogy ne beszéljen kántor úr, hol bírnám én taníttatni? Hol vóna nekem anyyi pénzem? Olyan négy-öt hektár közötti gazdaságon gazdálkodott és elég nehéz helyzet volt abban a régi csehszlovák időben is. Mikor aztán visszacsatoltak bennünket Magyarországhoz, akkor megint elővette édesapámat, hogy no Talpas bácsi, nincs kibeszéd, ott van Balassagyarmat, oda lehet járni minden nap, ott a gimnázium, adjuk be a Pistit. – Kántor úr, hagyjon békén és nem adom, alig várom, hogy fölcseperedjen, hogy nekem segítsen a gazdaságban. Mit gondol meddig kínlódom majd egyedül?

Fiútestvérem nem volt, a nővérem akkor már férjhez ment, én korán be lettem fogva a munkára. Szófogadó gyerek voltam, annyira tiszteltem az édesapámat, még csak azt se mondtam neki, hogy én nagyon szeretnék elmenni iskolába. Ezzel el is maradt az egész. Különben sem tudjuk, hogyan alakult volna a sorsom, mert a határt visszahúzták, azután 1960-ban beálltunk a szövetkezetbe.

Zala Simon Tibor: Milyen volt itt a régi világ?

Talpas István: Fájdalmas körülmények közé került a mi községünk 1920-ban. Itt meg alig egy kilométerre a határ túloldalán az országút, amely Kassáról Rozsnyón, Rimaszombaton, Losoncon, Balassagyarmaton, Vácon keresztül Pestre megy. Ugyancsak egy kilométerre húzódik a vasút. Mikor meghúzták a határt, ezektől elszakadtunk. A falu pontosan az Ipoly parton van. A kertek az Ipolyra nyúlnak. Amikor itt meghúzták a határvonalat, nem lehet elmondani milyen nehézségbe kerültünk. Mert innen nem vezetett ki keményút. Ezek az utak, amik most már megvannak Kürtös felé is, meg Kovácsi felé, akkor nem voltak. Sártengeren lehetett eljutni Losoncra, a legközelebbi városba, ami 40–50 kilométer. Ez káposztatermő falu volt. Úgy csúfoltak bennünket a varbóiak, hogy káposztások. Emlékszem rá mint gyerek, ha vitték a káposztát, két ló nem bírta húzni a sártengeren át a kocsit... ökrös fogattal jártak.

Zala Simon Tibor: A gazdasági kapcsolat Magyarországon maradt.

Talpas István: Hát igen, most már nincs átkelőhely sem! 1951-től fölszedték a hidakat, mert több híd is volt az ártéren, nem csak Ipolyon való híd. Sokat gondolkoztam, miért nem lehet itt megcsinálni a határátkelőhelyet? Itt vannak a rokonaink egy kilométerre, és ha meg akarjuk őket látogatni, akkor körbe kell menni vagy harminc kilométert. Visszafelé kell menni legalább tíz kilométert, míg Zsélybe érünk, onnan busszal Szlovákgyarmatra. Szlovákgyarmatról Balassagyarmatra kell gyalogolni, ami egy kilométer, aztán Balassagyarmatról vissza kell jönni Órhalomba nyolc, vagy kilenc kilométert. Megszűnt a szövetkezet, valamirevaló vállalkozás itt a környéken nincs. Ha lenne átkelőhely, és itt Órhalomban munka kerülné, itt átmehetnénk. Vagy ide Gyarmatra, mi volna az? Valamikor – emlékszem rá – kerékpárral jártak oda munkába.

*

Zala Simon Tibor: Mindjárt indul a busz, tanár úr. Merre?

Urbán Aladár: Óvár felé vesszük az irányt, most már hazafelé az iskolából. Ez húsz kilométerre van Ipolyvarbótól.

Zala Simon Tibor: Reggel és este is megteszi.

Urbán Aladár: Naponta nyolcvan kilométert utazunk a gyerekekkel. De szükség volt arra, hogy szlovák iskolában ne vesszenek el a magyar jövő szempontjából, ezért meg kellett oldani a helyzetet. Nem volt buszjárat, és megszűnt az az iskola, ahová hat évvel ezelőtt jártak. Ezt a megoldást találtuk elfogadhatónak, hogy támogatóinktól sikerült egy ilyen mikrobuszt beszerezni és ezen jönnek a gyerekek nap mint nap az iskolába és délután ezen mennek haza. Eddig tizennégy gyereket, most pedig hetet szállít. A felső tagozatos gyerekeket hordjuk, mert a faluban van egy alsó tagozatos egyházi alapiskola, úgyhogy a kicsik odajárnak.

Zala Simon Tibor: Te honnan jöttél?

Kanyó Attila: Óvárból jöttem.

Zala Simon Tibor: Mennyire fárasztó az utazás?

Kanyó Attila: Ebben a mikrobuszban nem a legfárasztóbb. Ha mondjuk egy rozoga busszal jönnénk, fárasztóbb lenne.

Zala Simon Tibor: Ti gondoltátok, hogy inkább magyar iskolába jöttök, vagy a szülők akarata volt?

Kanyó Attila: Mi is beleszóltunk, mert magyar iskolában könnyebb mint szlovákban, itt a nyelvvél nincs problémánk, úgyhogy könnyebb tanulni is.

Zala Simon Tibor: De megy a szlovák is?

Kanyó Attila: Fekszik.

Zala Simon Tibor: 1945-től 1948-ig Ipolyvarbón sem volt magyar nyelvű oktatás. Azóta van, de már nem csak ipolyvarbói gyerekek járnak ide. Alaksa Zita az iskola igazgatója, de mondhatom, hogy az óvodái is, mert most már „egy cég”.

Alaksa Zita: 2002. július 1-től a község önkormányzatának hatásköre alá tartozunk. Az önkormányzat döntése alapján, az óvoda is az iskola része lett, és egy igazgatóság alá került. Jelenleg az iskolánknak és az óvodának 95 tanulója van, fele helybéli, a többi tanuló pedig a környező községekből jár hozzánk. Itt a környéken mi vagyunk az egyedüli magyar tanítási nyelvű alapiskola. A múlt évhez képest sajnos csökkent a tanulók létszáma, ennek fő oka az, hogy kevés gyermek születik. Ez olyan régió, amelyet nagyon sújt a munkanélküliség. Már évek óta az országos átlag fölött vagyunk, körülbelül 30 %-os a munkanélküliség.

Iskolánk legemlékezetesebb eseménye számunkra az volt, amikor felvehettük a nagy palócna, Mikszáth Kálmánra a nevét. Azóta minden évben megtartjuk a Mikszáth-napokat. Volt Mikszáth-vetélkedő, kerékpártúrát szerveztünk Szklabonyára a Mikszáth-házhoz, tavaly ellátogattunk Budapestre, a soroksári Mikszáth Kálmán Általános Iskolába. Megígértük, hogy továbbfejlesztjük ezt a kapcsolatot, és itt Ipolyvarbón is megszervezzük a Mikszáth iskolák találkozóját. Nógrád megyében részt veszünk a Mikszáth szavalóversenyen, s kapcsolatot tartunk a balassagyarmati Mikszáth Kálmán Középfiskolával is.

Zala Simon Tibor: A szomszéd szobában számítógépeket láttam. A gyerekeké, vagy a tanárok dolgoznak rajta?

Alaksa Zita: A gyerekeké. Szeretnénk lépést tartani és megfelelni a kor, valamint a szülők követelményeinek. A gyerekek tanulják az idegen nyelveket is, és a másik igény az volt, hogy a számítástechnikát is tanítsuk meg nekik. Ezért döntöttük el, hogy kialakítunk egy számítástechnikai termet. Az első négy számítógépet különböző alapítványoktól kaptuk. Meg kell itt említenem a Rákóczi Szövetséget, az Illyés Alapítványt, az Apáczai Alapítványt, a Nagykürtös és Vidéke Alapítványt. Eddig csak szakkörökön tanítottuk a számítástechnikát, de most már mint kötelező tantárgyat is. Gyerekeink szeptembertől más ingyenesen használhatják az Internetet.

*

Gyüre Jánosné: Jártunk a búcsúba, a szentkúthoz, meg más helyekre. Ott én mindig előénekes voltam.

Zala Simon Tibor: Van egy nagyon szép népdal, amit Bartók Béla is gyűjtött itt.

Gyüre Jánosné: A Jaj pártám... ez volt az, amit szülőbambán szoktam énekelni. Többen is jönnek Magyarországról, hogy hallják. Budai Ilona meg Szvorák Kati, velük együtt énekeltem. Nagyon régi ez az ének, lagzikba szokták énekelni, ezzel búcsúztatták a menyasszonyt.

*Jaj, pártám, jaj, pártám,
gyöngyösi koszorúm,
gyöngyösi koszorú
gyönggyel rakott pártám.*

*Köttettem, köttettem
három koszorút,
szerelmes virág.*

*Kincs, kincs nagyobb sincs,
kinek szíve bánatba nincs.*

*Egyiket köttettem
násznagy uramnak,
szerelmes virág.*

*Kincs, kincs nagyobb sincs,
kinek szíve bánatba nincs.*

*Másodikat köttettem vőfély uramnak,
szerelmes virág.*

*Kincs, kincs nagyobb sincs,
kinek szíve bánatba nincs.*

*Harmadikat köttettem
vőlegény uramnak,
szerelmes virág.*

*Kincs, kincs nagyobb sincs,
kinek szíve bánatba nincs.*

*Az egyik virág: még a búza szép virág,
virágom tőled én elmegyek,
szép virág tőled, ugyan el sem válhatnék.*

*Második virág: még a szőlő szép virág,
virágom tőled, én elmegyek,*

szép virág tőled, ugyan el sem válhatnék.

*Harmadik virág: míg a rózsza szép virág,
virágom tőled, én elmegyek,
szép virág tőled, ugyan el sem válhatnék.*

*

Zala Simon Tibor: Urbán tanár úr elmehetett volna, ahogy mások is megtették, de mégis itt maradt ebben a négyszáz lelkes kis faluban.

Urbán Aladár: „Itt állok, másképp nem tehetek” – ugye ismerős, Sütő Andrástól. Azt mondom, hogy minden nehézség ellenére, és minden kilátástalanság ellenére, nagyon sok minden lehetne változtatni. Nem panaszkodni kell arra a helyzetre, amelyben le kell élni az életünket, mert jó emberek itt is vannak és rossz emberek máshol is vannak és fordítva. Tengernyi könnynél többet ér egy csöppnyi tett. És ezt a csöppnyi tettet Ipolyvarbón is megteheti az ember. Lehet, hogy ez a tengernyi könnyből fakadó tett valóban a túlélést segíti, de mi nemcsak túlélni szeretnénk bizonyos korszakokat, helyzeteket, hanem megélni és jól élni. Emberi módon szeretnénk élni, nem kisebbségi sorban állandó szorongással küszködve, kisebbségi érzésektől vezérelve. Meg akarunk maradni magyarnak, minden körülmények között.

